

Naturtyper – Elvedelta, deltatyper

Det finnes ikke noen etablert nasjonal eller internasjonal standard for klassifisering av deltatyper. Delta blir ofte svært ulikt beskrevet, ut fra ulike faglig bakgrunn og innsynsvinkel. Deltaene i elvedeltadatabasen er gitt en generell geologisk beskrivelse og klassifisering vurdert i hovedsak ut fra overflateformer (geomorfologi) og løpsmønster slik dette kommer fram på tilgjengelige kart og flybilder. Det er også kort beskrevet geologi og landskap i nedslagsfeltet.

Deltaene finnes ofte i ulike overgangsformer og de kan også ha endret karakter over tid, f.eks. som følge av vassdragsregulering. I prinsippet er deltadannelser elveavsetninger (fluviale avsetninger eller elve- og bekkeavsetninger), evt. også breelavsetninger der det dannes deltaer av smeltevann fra isbreer. "Fossile delta" av breelavsetninger fra postglasial tid er ikke med i databasen, men finnes ofte i nær tilknytning til resente deltaområder, f.eks. som hevede terrasser som når opp til marin grense. Innenfor de avgrensede deltaområdene opptrer lokalt mindre områder med jordarter som strandavsetninger, vindavsetninger (sanddyner) og hav- og fjordavsetninger.

Nedenfor følger en kort beskrivelse av de deltatyper som er registrert.

Klassisk Delta

Inkluderer Gilbert-type delta og Arcurate delta. Dette er den vanligste deltatypen i Norge. Vifteforma delta som er dominert av bunntransport av materiale (sand, grus og stein). Utenfor deltaplattformen er fronten (marbakken) relativt bratt.

Overflateformen kan variere sterkt og ofte er dannelsen av den karakteristiske vifteformen hindret av topografiske forhold. I utløpet av elva, som kan være sterkt forgreina, er munningsbanke karakteristisk og i elveløpet opptrer ofte midtbanker og apexbanke i "rotpunktet" av deltadannelsen. Det er vanlig med terrassedannelser på elvesletten langs elva.

Lygna i Agder danner et klassisk delta.

Fuglefotdelta

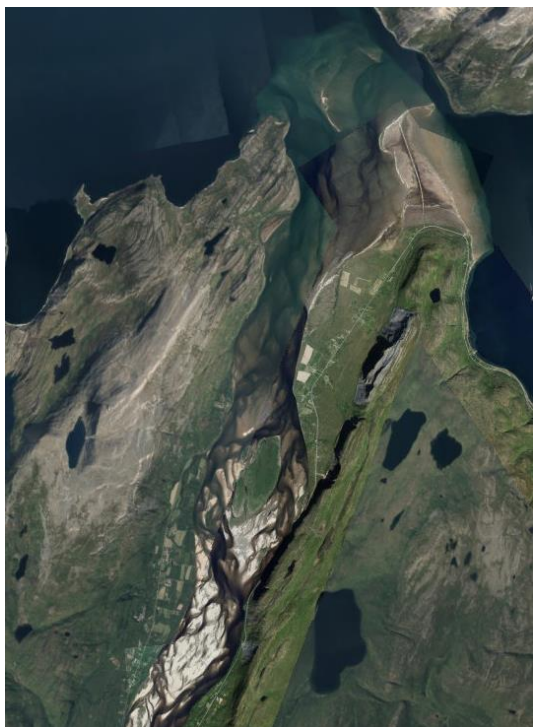
Denne deltatypen er karakterisert ved en forgreina deltafront (likner en fuglefot) med oppbygning av ellevoller (leveer) langs løpet/løpene. Forgreiningen varierer med lokale forhold og er ikke alltid utpreget. Suspensjonstransport av materiale dominerer. Dette er i hovedsak finkorna materiale, finsand og silt/leire som transporteres "svevende" i vannmassen. Deltafronten har en slak gradient og ofte er større areal oppgrunnet utenfor deltaet. Elveløpet har vanligvis lav gradient i nedre del med meandring (markerte elvesvinger) gjennom avsetningene, lokalt med avsnørte meandre (kroksjøer). Deltatypen er ikke vanlig, men opptrer spredt i innlandet og i marint/brakkvannsmiljø langs kysten.

Tufsingdeltaet ved Femunden i Innlandet er et flott, velutviklet fuglefotdelta.

Estuarium

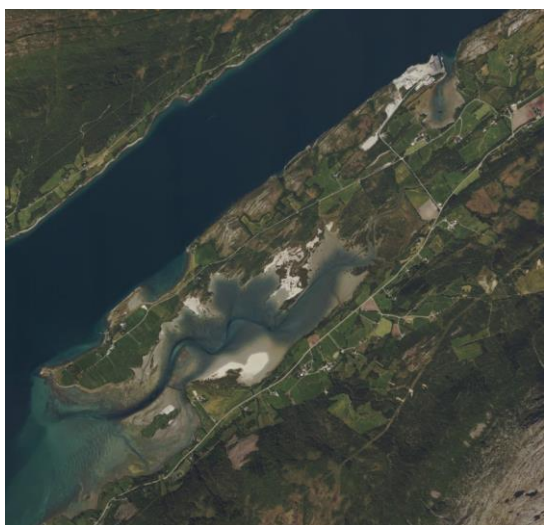
Estuariedelta er preget av brakkvannsmiljø og finnes i en del fjorder som ofte har betydelig forskjell mellom flo og fjære. Karakteristisk er store oppgrunnede tidevannflater som blir tørrlagt ved lavvann. Deltaene har slak front og er i hovedsak preget av suspensjonstransport av materiale. Elveløpet kan være vidt forgreinet med mange banker. Deltatypen er sjelden i Norge, men mange av de øvrige delta langs kysten har deler av deltaet med tydelig estuariepreg.

Tanaelva i Finnmark danner et vidstrakt estuarium.

Gruntvannsdelta

Denne deltatypen finnes i enkelte fjorder på Vestlandet som er sterkt oppgrunnet/grunne og har deltadannelser (lokalt vågos) gjerne fra mindre elver med liten aktiv materialtransport. Det er vanligvis begrensa med elveavsetninger på land, fjorden kan være oppgrunnet langt utover fra elveosen. Trolig er denne oppgrunning i vesentlig grad marine avsetninger (hav-og fjordavsetninger) fra postglasial tid. Få delta er klassifisert som gruntvannsdelta.

Longseteelva i Nordland danner et gruntvannsdelta.

"Myrdelta"

Dette er deltaer i fjellområder eller skogsområder med relativt liten materialtransport i vassdraget i dag. Dette gir mulighet for dannelse av torv/myr og forsumpning på elvesletten. Torvdannelsen i myrene vil ofte ha lag av mer mineralholdig materiale (sand,silt) som er avsatt i flomsituasjoner. Myrdelta har ofte preg av meandering og har gjerne avsnørte elveløp, små sjøer og tjern.

Hydøla/Smådøla i Innlandet danner et "myrdelta".

Elvevifte

Typiske elve-og bekkevifter er avsatt over vann (supraakvatisk) og regnes ikke som delta. De er derfor ikke med i databasen. Materialet er oftest grovkornet (sand, grus, stein og dels blokk). Overgangsformer mot delta kan forekomme (vifte + delta) og noen få vifter med velutvikla forgreina elveløpsmønster er med i databasen.

Årskogelva i Møre og Romsdal danner ei elvevifte.

Forgreinet elv

Elveløp med betydelig materialtransport som når ut i et område med lavere gradient/ sedimentasjonsbasseng kan danne vidt forgreina mønster av banker og ulike elveløp (øyrier, braided stream). Materialet som blir transportert blir avlasta i en rekke banker (midtbanker, sidebanker mv) og naturtypen har gjerne preg som deltaområde. Enkelte meget velutvikla områder med forgreina elveløp er derfor registrert i databasen.

Koppangøyene i Glommavassdraget i Innlandet danner forgreina elveløp.